

MINISTERSTWO
KULTURY I DZIEDZICTWA NARODOWEGO

PODSEKRETARZ STANU
dr hab. prof. IH PAN Magdalena Gawin

Warszawa, 03 grudnia 2019 r.

DOZ-KiNK.070.27.2019.WJ

Wojewódzcy konserwatorzy zabytków
/zgodnie z rozdzielnikiem/

Szanowni Państwo,

zgodnie z art. 90 ust. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (dalej: u.o.z.o.z.), w ramach koordynowania działalności wojewódzkich konserwatorów zabytków, Generalny Konserwator Zabytków może ustalać ogólne kierunki ich działania, wydawać instrukcje i wytyczne określające sposób ich postępowania oraz żądać od nich sprawozdań z działalności. W związku z powyższym przedstawiam wytyczne w zakresie postępowania wojewódzkich konserwatorów zabytków w związku z działalnością na terenie naszego kraju amerykańskiej agencji rządowej Defense POW/MIA Accounting Agency [dalej: DPAA].

Amerykańska agencja rządowa, która rozpoczęła działalność na terenie naszego kraju, zajmuje się poszukiwaniem szczątków żołnierzy amerykańskich poległych podczas konfliktów zbrojnych. Działania te związane są przede wszystkim z poszukiwaniami miejsc katastrof samolotów Sił Powietrznych Armii Stanów Zjednoczonych zestrzelonych na terenie dzisiejszej Polski w trakcie II wojny światowej. Ze względu na uwarunkowania historyczne i kontekst tego typu znalezisk dostrzec trzeba, iż problematyka stricte konserwatorska zazębia się tu (lub może zazębiać) z procedurą ekshumacji grobu wojennego, zgodnie z jego szeroko zakrojoną definicją uregulowaną w art. 1 ustawy z dnia 28 marca 1933 r. o grobach i cmentarzach wojennych. (Dz. U. 1933 Nr 39, poz. 311 ze zm.). Tak więc, obok decyzji administracyjnej wydawanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków, w tego typu pracach wymagana być może również zgoda Prezesa Instytutu Pamięci Narodowej na ekshumację grobu wojennego w zw. z art. 4 ust. 1 ustawy o grobach i cmentarzach wojennych.

W związku z podjęciem oficjalnej współpracy pomiędzy IPN a DPAA, w ramach podpisanej umowy, można spodziewać się, iż działania związane z poszukiwaniami

amerykańskich pilotów zestrzelonych nad terenem dzisiejszej Polski lub jeńców przetrzymywanych w obozach jenieckich będą zintensyfikowane. W związku z możliwymi wątpliwościami w zakresie działań rzeczonyj agencji, uprzejmie proszę o stosowanie poniższych wytycznych.

1. Pozostałości obiektów związanych z techniką wojskową, takich jak samoloty, które w szczególności wiązać się będą z działalnością DPAA, powinny być kwalifikowane jako zabytki.

Zgodnie z obowiązującym brzmieniem definicji zabytku art. 3 pkt 1 u.o.z.o.z., odkrywane relikty statków powietrznych związanych z konfliktami zbrojnymi XX w. spełniać będą kryteria określone w ww. definicji, zwłaszcza te mówiące o konieczności posiadania wartości naukowej lub historycznej (rzadziej w tym wypadku wartości artystycznej). Trzeba przy tej okazji przypomnieć, iż w brzmieniu ustawowej definicji zabytku nie ma wyraźnie określonej granicy chronologicznej. Ustawodawca wspomina tu jedynie o tym, iż ma on być „świadectwem minionej epoki”. Przedmiotowe relikty mogą spełniać również definicję zabytku archeologicznego zawartą w art. 3 pkt 4 u.o.z.o.z. W miejscach zdarzeń historycznych, jakim niewątpliwie są miejsca upadku samolotów w czasie II wojny światowej, jedynie metodyczne eksplorowanie i dokumentacja wszystkich reliktyw prowadzi do odtworzenia przebiegu zdarzeń i może powodować weryfikację źródeł historycznych, np. nieprawdziwie przywołujących okoliczności samego zdarzenia. Jeżeli metoda archeologiczna prowadzi do wniosków, które mogą uzupełnić dotychczasową wiedzę historyczną, przedmioty te kwalifikować należy jako zabytki archeologiczne.

2. Prace zmierzające do wydobycia szczątków ludzkich i zabytków, prowadzone przez DPAA, powinny być realizowane w oparciu o pozwolenie na prowadzenie badań archeologicznych, których warunki realizacji zostaną każdorazowo dookreślone przez wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Obok argumentów stricte merytorycznych, realizacja tego typu prac w reżimie badań archeologicznych zapewnia odkrywanych zabytkom gwarancję ich przyszłego przechowywania w związku z koniecznością pozyskania przez wnioskodawcę dokumentu, o którym mowa w § 9 ust. 6 pkt. 5 rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 28 sierpnia 2019 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków. Co prawda, o tym gdzie ostatecznie mają trafić pozyskane zabytki decyduje wojewódzki konserwator zabytków w oparciu o art. 35 ust. 3 u.o.z.o.z., jednak pozyskanie „promesy” jednostki muzealnej jest już swego rodzaju deklaracją

Informacja dotycząca zasad przetwarzania danych osobowych przez Administratora oraz praw osób, których dane są przetwarzane została zamieszczona na stronie <http://bip.mkidn.gov.pl> w zakładce ochrona danych osobowych.

gotowości przyjęcia zabytków. Kwestia magazynowania, konserwacji i udostępniania do dalszych badań pozyskanych zabytków będzie tym samym stosownie uregulowana zgodnie z warunkami, które określone zostaną w pozwoleniu na prowadzenie badań archeologicznych. Nie bez znaczenia będzie tu również możliwość wyegzekwowania sprawozdania i opracowania z przeprowadzonych badań wraz z pozyskanymi w toku badań zabytkami ruchomymi.

Poszukiwania szczątków samolotów z okresu II wojny światowej często mają miejsce na podstawie pozwolenia na poszukiwanie ukrytych lub porzuconych zabytków ruchomych, w tym zabytków archeologicznych, przy pomocy urządzeń technicznych, elektronicznych i sprzętu do nurkowania, jednak w przypadku działań DPAA jest to niedopuszczalne z uwagi na to, że celem agencji jest odnalezienie i wydobycie szczątków poległych żołnierzy. Pozwolenie na poszukiwania takie nie zawiera kluczowych elementów zapewniających poszanowanie szczątków ludzkich, metodyczne odtworzenie okoliczności zdarzenia i jego profesjonalną dokumentację.

3. Kierownikiem badań archeologicznych prowadzonych przez DPAA może być również archeolog działający z ramienia tej agencji.

Zgodnie z art. 37e ust. 1 u.o.z.o.z., badaniami archeologicznymi kieruje osoba, która ukończyła studia drugiego stopnia lub jednolite studia magisterskie, w zakresie archeologii i przez co najmniej 12 miesięcy brała udział w badaniach archeologicznych, przy czym doświadczenie zawodowe może być nabyte poza terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. W przypadku, gdy wnioskodawca zgłasza jako kierownika badań obywatela innego kraju, stosować należy odpowiednie przepisy zawarte w rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 28 września 2018 r. w sprawie nostryfikacji dyplomów ukończenia studiów za granicą oraz potwierdzania ukończenia studiów na określonym poziomie (Dz. U. z 2018 r., poz. 1881), a także w ustawie z dnia 7 października 1999 r. o języku polskim (Dz. U. z 1999 r. Nr 90, poz. 999) w odniesieniu do korespondencji i dokumentów urzędowych.

Jednocześnie w związku z prowadzeniem poszukiwań szczątków żołnierzy amerykańskich poległych w czasie II wojny światowej należy wskazać, że państwo polskie nie posiada umowy dwustronnej z USA dotyczącej grobów i miejsc pamięci ofiar wojen i represji. Niezależnie od powyższego, etap planowania badań w omawianym zakresie powinien uwzględniać konsultacje z wyznaczonymi przez wojewodów pracownikami, realizującymi zadania związane z opieką nad grobami i cmentarzami wojennymi. Ewidencjonowanie grobów i cmentarzy wojennych należy do zakresu działania wojewody na podstawie art. 5a ustawy z dnia 28 marca 1933 r. o grobach i cmentarzach wojennych (Dz. U. z 2017 r., poz. 681 ze zm.). Tryb postępowania uzależniony jest od wyników

takiej kwerendy i opisany został w treści wytycznych Generalnego Konserwatora Zabytków z 17 grudnia 2019 r., znak: DOZ-KiNK.6521.32.2018.AO, w sprawie badań archeologicznych, realizowanych w trakcie budowy dróg krajowych i autostrad.

Na zakończenie pragnę przypomnieć, że w tym kontekście należy przestrzegać właściwości Prezesa Instytutu Pamięci Narodowej, co opisano w wytycznych Generalnego Konserwatora Zabytków w sprawie poszukiwania i rozpoznawania miejsc spoczynku ofiar zbrodni wojennych i zbrodni komunistycznych oraz przeprowadzaniu ekshumacji grobów wojennych, przesłanych do Państwa pismem DOZ.6811.1.2017.AO z dnia 11 kwietnia 2017 r.

Z poważaniem,

Magdalena Gawin

Rozdzielnik:

1. Dolnośląski Wojewódzki Konserwator Zabytków
2. Kujawsko – Pomorski Wojewódzki Konserwator Zabytków
3. Lubelski Wojewódzki Konserwator Zabytków
4. Lubuski Wojewódzki Konserwator Zabytków
5. Łódzki Wojewódzki Konserwator Zabytków
6. Małopolski Wojewódzki Konserwator Zabytków
7. Mazowiecki Wojewódzki Konserwator Zabytków
8. Opolski Wojewódzki Konserwator Zabytków
9. Podkarpacki Wojewódzki Konserwator Zabytków
10. Podlaski Wojewódzki Konserwator Zabytków
11. Pomorski Wojewódzki Konserwator Zabytków
12. Śląski Wojewódzki Konserwator Zabytków
13. Świętokrzyski Wojewódzki Konserwator Zabytków
14. Warmińsko – Mazurski Wojewódzki Konserwator Zabytków
15. Wielkopolski Wojewódzki Konserwator Zabytków
16. Zachodniopomorski Wojewódzki Konserwator Zabytków
17. a/a